

Arkitektur i "det offentlige billede"

Ph.d.-afhandling, Arkitektskolen Aarhus, 2008

Annette Svaneklink Jakobsen

Resumé

Igennem de seneste år er visuelle medier blevet en stadig større del af det samlede udtryk der møder os i byer og i bygninger. I asiatiske og i amerikanske storbyer er medierede facader en almindelig del af det kommercielle og pulserende liv mens man i Danmark og resten af Europa forekommer mere tilbageholdende overfor denne tendens. En umiddelbar generalisering peger på at når medierede facader eller flader optræder i forbindelse med en bygning, er det oftest i kommercielt øjemed eller i forbindelse med kunstprojekter der indarbejder medierede flader som udtryksmæssigt potentiale - som udstilling i og af det offentlige rum. Dette forhold peger på behovet for en fortsat diskussion af de *arkitektoniske spørgsmål og potentialer der knytter sig til møder med visuelle medier* - i udtryksmæssige og oplevelsesmæssige samspil. Samtidig rejser disse indledende iagttagelser en række spørgsmål til *arkitekturens egen karakter af visualitet og kommunikation*, i relation til billedlige og kommunikative synliggørelsesprocesser. Ph.d.-afhandlingen *Arkitektur i "det offentlige billede"* har som ambition at bidrage til en fortsat gentænkning af disse spørgsmål.

Afhandlingen nærmer sig denne diskussion ved at indkredse og undersøge nogle bagvedliggende, arkitektoniske problemstillinger. I afhandlingen tages afsæt i en begrebslig sondring mellem *rum* og *billede* der opstilles af den franske byteoretiker Paul Virilio. Virilio fremsætter den iagttagelse at spørgsmålet om "det offentlige rum" i vidt omfang må betragtes under en synsvinkel han benævner "det offentlige billede". Dette offentlige *billede* er karakteriseret ved en intensivering af budskaber og en accentuering af detaljer der, eksempelvis via transmission, *synliggøres direkte i tid* – hvorimod det offentlige *rum* vedrører sammenhænge der relateres mellem *bevægelse og udstrækning*. Billedet er udtryk for intensitet og rummet for ekstensitet. Denne skelnen mellem billede og rum udmønter sig i arkitektoniske og urbane sammenhænge i spørgsmål om *materialitet* og om *helheder*.

Tid forstås som en kvalitativ helhed i filosofen Henri Bergsons arbejde. Tid og

bevægelse har karakter af kontinuitet og varighed, mens rummet har karakter af objektiv udstrækning. I Bergsons filosofi forenes tid og rum i en perceptuel proces som *billeder*: verden fremtræder for det enkelte individ som en helhed af billeder. Gilles Deleuze udlægger denne forståelse af tid, bevægelse og billede i relation til en filosofisk tænkning af film. Derigennem etablerer Deleuze en begrebslig distinktion mellem bevægelse og tid som to forskellige filmiske anliggender: *l'Image-Mouvement*, bevægelsesbilledet, syntetiserer en bevægelse handlingsmekanismer og sammenhænge over tid. Tid er derfor indirekte repræsenteret i bevægelsesbilledet. Når bevægelsen afviger fra at skabe kontinuerlige relationer, er tiden ikke blot indirekte repræsenteret. Da fremkommer *l'Image-Temps*, tidsbilledet, der ikke viser tiden som repræsenteret gennem en syntetiserende og fremadskridende bevægelse, men derimod i sig selv fremstår som en helhed og et direkte billede.

Afhandlingen udvikler og perspektiverer dette begrebsapparat ud fra en arkitekturteoretisk og arkitekturhistorisk sammenhæng hvilket også betænker valget af de inddragede arkitektureksemples. Det begrebslige spænd mellem ekstensitet og intensitet, mellem udstrækning og tid, vedrører en arkitektonisk diskurs om helhed. Robert Venturi påpeger, i arkitekturteoretisk sammenhæng, en arkitektonisk forpligtelse til kompleksitet med begrebet *den vanskelige helhed*. Med begrebet om den vanskelige *orden*, hos Robert Venturi, Denise Scott Brown og Steven Izenour, radikaliseres den arkitektoniske kompleksitet til at påtage sig byens strukturelle bevægelighed og symboliserende kommunikationsformer. Diskursen om helhed er også central hos kunsthistorikeren Heinrich Wölfflin: Han skelner mellem *den mangfoldige enhed*, i renæssancens arkitektur, og *den enhedslige enhed*, i barokkens arkitektur. Begge enhedsformer bekender sig til idealet om arkitektur som værende *en sammenhængende krop*, formuleret af Leon Battista Alberti.

Ved en *arkitektonisk lobotomi*, som formuleret af den hollandske arkitekt Rem Koolhaas, opdeles det arkitektoniske i to separate projekter: Bygningens ydre kommunikerer i byen hvorimod dens indre infrastrukturelt imødekommer de programatiske behov. Derved deles bygningen i et henholdsvis visuelt og et bevægelsesmæssigt anliggende. Dette forhold er udtrykt i OMAs konkurrenceforslag til ZKM i Karlsruhe og undersøges i afhandlingen nærmere via et studie af OMAs bygning til Den Hollandske Ambassade i Berlin. Dermed introduceres også til sekventialitet som et både arkitektonisk og filmisk

strukturerende greb der iværksætter bevægelse over tid som ekstensivt organiserende. I visse tilfælde udmønter det ekstensivt organiserende sig i en "tilsyneladende stabilitet" på tværs af skalamæssige og rumlige størrelser. Med ikonet bliver den "tilsyneladende stabilitet" monumental, og arkitekturens symbolske og kommunikerende funktion bliver et enhedsligt udtryk.

Hvor sekventialitet samt udspaltningen af det arkitektoniske som et henholdsvis ydre og indre projekt er ekstensive anliggender, beror idéen om et arkitektonisk og territorielt kontinuum på intensiteter. Et kontinuum fastholdes, kvalitativt, i *den arkitektoniske ramme* som den franske arkitekturteoretiker Bernard Cache formulerer. Rammens rolle er at etablere et interval mellem arkitektur og territorium: Grænser mellem inde og ude er ophævet, inde og ude flyder ind i hinanden og producerer, over rammen, henholdsvis det territoriale og *det arkitektoniske billede*. Dualiteten mellem ramme og billede udmønter sig i et stadigt skift af perceptioner og forløb af begivenheder. Det arkitektoniske billede er i sig selv en begivenhed. I afhandlingen betragtes tre bygningsværker under denne synsvinkel: Barcelona-pavillonen, Forum Bygning og Plaza samt Torre Agbar. Alle beliggende i Barcelona.

Den franske arkitekt Jean Nouvel betragter, i lighed med Cache, arkitektur som værende del af et rumligt og tidsligt kontinuum. Det arkitektoniske udtrykker en forandring i et tidsrum og kan ligesom filmen fremstille tider og steder løsrevet fra en egentlig kronologi og linearitet. I dualiteter mellem materialitet og immaterialitet, mellem stabilitet og destabilisering samt mellem det fysiske og dets billede opstår værket. Idéen perspektiveres i et studie af Danmarks Radios Koncerthus i Ørestaden hvor dualiteter mellem arkitektur og visuelle medier samt mellem rum og billede udtrykkes som en kvalitativ og tidslig enhed. Afhandlingen peger på at man i arkitektonisk sammenhæng kan betragte intensitet og det direkte tidsbillede, med Deleuze in mente, som udtryk for en helhed der *forudsætter* den indledende begrebslige udspænding mellem rum og billede.